

Habitar la formació de persones adultes

editorial

carpeta

Usual rima amb mansesa? Des del malestar al bon viure: una consciència crítica que canvia a cadascú i al món des de l'estil de vida i des del treball

Lucia Bertell • 7

Les altres alfabetitzacions. Habitar l'educació d'adults: el treball dels nous educadors d'adults i l'aprenentatge al llarg de la vida

Paula Guimarães, Institut d'Educació, Universitat de Lisboa • 26

Formar-se per a la vida o viure l'educació i la formació?

Licínio C. Lima, Universitat de Minho • 36

Habitar l'educació de persones adultes. Un espai, encara, per a la cura

Clara Arbiol Gonzalez, Universitat de València • 43

Una formació de persones adultes singular que arrela...

Maria Dolores Jurado Jiménez, Universitat de Sevilla • 51

contínua

Refundar la crítica en educació en els temps de capitalisme globalitzat

Marco Raúl Mejía J., Planeta Paz, Expedició Pedagògica Nacional • 65

persones, territoris i experiències

Educació al llarg de la vida i pràctiques educatives

Rosa M. Falgàs, ACEFIR i Joan Tañà, CFA Nou Girona i ACEFIR • 81

Algunes reflexions sobre el quefer docent des del centre d'FPA que co-habite

Iolanda Corella i Llopis, Centre Públic Municipal d'FPA d'Almussafes • 87

Habitar el món: un projecte d'educació pel desenvolupament

Gemma Villanueva Bohigas, Centre d'E. P. A. Camp Rodó, Palma • 97

Formació de Persones Adultes: El territori com espai de vida educativa...

Dolors Monferrer Ferrando • 106

Aula 3: teatre al CEPA Son Canals

Maria Josep Carrasco Escandell, CEPA Son Canals • 111

investigació

Universitat i neoliberalisme: performativitat, competitivitat i productivisme

Alfredo Veiga-Neto, Maura Corcini Lopes • 121

Pedagogia crítica i decolonial en els temps de Trump. Entrevista a Peter McLaren

Pablo Cortés-González • 133

arxiu dialogica

La Troca, una escola comunitària de formació de persones adultes

La Troca • 147

fotografia

Seminari: educació popular, acció sociopolítica i ciutadania, 2005 • 155

llibres

Freire y educación. Antonia Darder • 157

Reiventando Freire. Moacir Gadotti; Martin Carnoy, Organitzadors • 158

Sumari

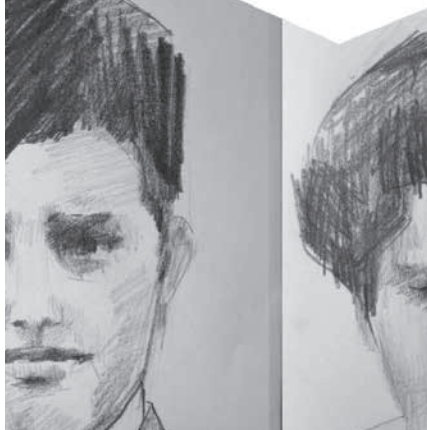
Com participar

Quaderns d'Educació Contínua?

Les pàgines de la nostra revista estan obertes a tot tipus de col·laboracions relacionades amb l'Educació i la Formació de les Persones Adultes. El nostre interès és oferir la publicació a tots aquells que desitgen col·laborar en ella exposant els seus coneixements, les seues reflexions i experiències analitzades. Així com també a les persones i institucions que desitgen difondre a través dels Quaderns d'Educació Contínua les seues iniciatives i activitats dins d'aquest àmbit.

Les col·laboracions han de requerir les següents condicions bàsiques:

- L'extensió dels treballs serà de 10 pàgines en format DIN A-4, a doble espai, amb un títol que sintetitzi el seu contingut. És convenient d'intercalar apartats que divideixquen i ordenen les diferents parts de l'exposició.
- S'enviarà dues còpies del treball acompanyades d'una versió d'aquest en suport informàtic, preferentment en Winword. S'aconsella, si el tema ho permet, incloure gràfics, quadres sinòptics, etc., que il·lustren i completen el contingut del text.
- Com és natural la revista podrà realitzar una «correcció d'estil» sobre el text original, que en cap dels casos alterarà els conceptes ni l'enfocament adoptats per l'autor.
- Notícies i dades per a ser incloses en les pàgines informatives de la revista, sobre congressos, jornades, convenis, acords, programes, plans, iniciatives, projectes; cursos, conferències, debats, premis i concursos; publicacions de llibres, revistes, manuals, etc.
- Ha d'incloure sempre la font responsable i les notes de referència on el lector pugui requerir major informació.

dialògica

La Troca, una escola comunitària de formació de persones adultes

La Troca

L'inici i els ingredients d'una experiència com la de La Troca són històricament bastant habituals: unes persones, unes necessitats i possibilitats, un projecte, uns primers passos eufòrics i vacil·lants, unes reflexions prospectives des del coneixement del passat.

Unes persones

Davant i darrere d'un projecte sempre hi ha unes persones. A La Troca també. Unes persones, com tantes d'altres, amb sensibilitat pels col·lectius que tenen dificultats socioeconòmiques i correlativament amb manca d'algunes eines bàsiques per poder gaudir, aportar i gestionar la societat on viuen: qui ha arribat fa poc a les nostres societats i desconeix les nostres llengües, o qui el sistema —capitalista *of course*— ha expulsat o està expulsant de la societat viva, o també la resta de sectors socials, que sense dificultats socioeconòmiques importants tenen individualment deficiències en competències bàsiques per a la vida quotidiana en alguns aspectes o en alguns moments concrets de la seva vida.

Unes persones, com tantes d'altres, amb experiència professional, que porten anys treballant en entitats sense finalitat de lucre, en serveis municipi-

pals o autonòmics, que han viscut les dificultats amb què es troben moltes persones, que han conegut les riques cultures d'aquí i d'allà i han fet un procés inicial d'intercanvis culturals, que han empatitzat amb elles, que s'han enriquit, que han patit, que s'han sentit sovint impotents davant les injustícies, amb ràbia i amb indignació, que han rigut i han celebrat festes juntes.

Unes persones, com tantes d'altres, que en algun moment s'han sentit insatisfetes de la tasca que estaven fent en les entitats o institucions on treballaven, que creien que era millorable, que en algun moment han somiat i han vist possibilitats noves, nous horitzons, que s'han anat contagiant l'entusiasme, que s'han vist fortes per iniciar una nova aventura, conscients de les dificultats, segures de que les superarien, amb el temor als obstacles —tenen experiència— i la gosadia de qui se sent fort en les febleses i els desànims.

Unes persones, com tantes d'altres, que intueixen què volen fer, més que tenir-ho tot definit i tancat, intueixen i van construint durant mesos el disseny del projecte, i un dia es posen a caminar. I el camí els va obrint dreceres, cruïlles en les quals han de decidir per on continuar, obstacles que no esperaven i que han de superar o evitar, possibilitats que desconeixien, portes tancades infranquejables, portes amb esclotxes practicables si no fos perquè algú té un peu posat a l'altra banda que fa molt difícil obrir-les. Han començat a caminar i veuen com la meta s'allunya, però està allà, en el camí.

En definitiva, unes persones com tantes d'altres, som les que hem iniciat l'escola comunitària de formació permanent que anomenem La Troca.

Unes necessitats, unes possibilitats

El barri de Sants on està ubicada La Troca és un barri de Barcelona que, anys enrere, hauríem anomenat un barri obrer i popular. Amb fàbriques tèxtils importants històricament, amb tots els tallers secundaris que les acompanyaven, amb ateneus populars, amb societats obreres amb noms tant suggeridors com la “Cooperativa Obrera la Lleiultat Santsenca”, amb barreja de classes socials, però amb sectors importants dels estrats socials que fa uns anys hauríem anomenat classe treballadora, avui precariat, capes baixes o mig-baixes. Tot i que La Troca prioritza atendre aquests sectors, està també orientada a tot el ventall social del barri. Les necessitats formatives en competències bàsiques *per a la vida i la transformació social* no són exclusivament necessitats d'uns grups socials determinats, sinó que al llarg de la vida les persones joves i adultes, totes, les anem descobrint i requerint en funció de les muntanyes russes personals i socials en què ens anem trobant. Hem comprovat, a més, que l'intercanvi i la convivència entre tots els sectors socials, entre edats i cultures diverses, entre persones molt i poc qualificades és un factor enriquidor per a totes.

Als barris de Sants no hi ha escola de persones adultes. Això fa que la formació en competències bàsiques acadèmiques no estigui coberta, però en canvi hi ha un ric teixit associatiu de tot tipus: veïnal, social, polític, cultural i de lleure per a persones joves i adultes. Per tant, hi ha necessitats i possibilitats. No obstant això, els recursos culturals sovint no arriben a determinats sectors de la societat per la seva pròpia invisibilitat bidireccional, que és causa i efecte de la llunyania d'aquests sectors dels batecs de la societat i les seves propostes. També s'exclouen moltes veïnes i veïns del barri titulades o no titulades, quan perceben que l'oferta formativa existent no respon als seus interessos i necessitats per viure i actuar socialment.

Cal preguntar-se, tanmateix, si hi ha un ric teixit associatiu i un ampli teixit cultural, ¿quina necessitat hi ha de La Troca? Quan vam començar teníem tres raons. La primera ja l'hem dita, la manca de formació en competències bàsiques acadèmiques per a persones joves i adultes als nostres barris de Sants. Però cal insistir de seguida que enteníem les competències bàsiques acadèmiques no com a quelcom aïllat de la resta de competències bàsiques *per a la vida i la transformació social* sinó imbricades en aquest context ampli, divers i flexible.

La segona raó seria que, al menys a Barcelona, les entitats de tota mena, sovint per necessitats logístiques, es comporten com a ens aïllats, de manera que la fórmula "teixit social" resulta eufemística. Metafòricament podríem parlar d'un bosc en què cada espècie d'ocells mira per la seva família, l'alimenta i protegeix, al marge de les altres espècies. La Troca va començar el seu camí fent un estudi sobre les propostes formatives del barri i, a continuació, va proposar un procés participatiu molt concorregut per entitats i persones del territori, que pretenia que afloressin les possibilitats formatives existents i, important, el coneixement que el veïnat tenia de la seva existència. Per tant, què hi ha —no cal doblar ofertes—, què hi manca en l'aspecte formatiu, i què demanarien persones i entitats al nou embrió d'entitat. Però, ¿quines garanties té la nova entitat de no convertir-se en una nova espècie d'ocells que ha arribat al bosc? Garanties cap a menys que s'aconsegueixi, com es pretén, una gestió comunitària del projecte.

Caldria afegir un tercer objectiu de futur que estava previst en els somnis inicials: col·laborar amb les altres entitats per ordinar un teixit formatiu consistent al barri. Podem dir que l'objectiu de futur comença a viure en present. Les paraules claus d'aquest objectiu són xarxa, filat o trama col·laborativa amb aquelles entitats i persones que, en principi, atensem una mateixa població.

Un projecte definit que es va definint

Creiem que qualsevol formació és formació en valors. De Freire, com de la majoria dels pedagogs, vam aprendre que l'educació mai no és neutra, fins i tot quan no parlem de valors ens estem comunicant valors: drets humans, drets de la Terra, drets

de les minories, dret a la llibertat d'opinió i d'expressió, dret a la igualtat de gènere, respecte actiu de les postures diferents i de les diversitats... Però tots aquests drets i valors creiem que no s'han de presentar en teoria, sinó a partir de la realitat. Parlar de la realitat ens connecta amb el pensament crític, que entenem que significa ajudar-nos mútuament a passar de les “visceralitats” a les raons, raons argumentades que permeten pensaments diversos, conviccions diferents obertes a la falsació: una cosa és veritat, mentre no deixa de ser-ho.

El projecte té un altre ingredient iniciàtic. És un projecte de formació en competències bàsiques *per a la vida i la transformació social*. I això per nosaltres representa competències en la lectura i la comprensió del món, competències per a la vida intrapersonal i interpersonal, competències ciutadanes i socials, competències transprofessionals, competències acadèmiques bàsiques. Totes aquestes competències tenen components universals i locals. És des del territori que s'han de definir i concretar amb la participació de la ciutadania i les entitats del barri, amb la participació de totes aquelles persones que assisteixen als nostres cursos i tallers, amb les aportacions de totes aquelles que els dinamitzen, siguin contractades o voluntàries.

Per això un altre eix, a més dels valors i les competències bàsiques *per a la vida i la transformació social*, és la participació. Vam començar el nostre camí, com hem dit, demanant a veïnes i veïns i a les entitats del barri, amb 5 sessions de treball, que ens ajudessin a construir un mapa de les ofertes formatives i de les necessitats no cobertes a Sants. A la segona sessió, l'objectiu era concretar quines són aquestes competències bàsiques *per a la vida* de la població adulta. A la tercera, vam treballar els elements clau de la metodologia que facilita que les persones adultes aprenguem d'una manera satisfactòria. A la quarta, vam intentar posar sobre la taula quina xarxa socioeducativa hi ha als barris de Sants i què hi pot aportar La Troca. La darrera sessió la vam dedicar al retorn de totes les aportacions recollides. Ens vam trobar amb una magnífica acollida i participació d'entitats, veïnes i veïns expectants.

La majoria de les persones que impulsem La Troca som veïnes del barri i ja hem dit que tenim experiència de treball en entitats formatives i serveis públics, ¿podíem esperar d'un procés participatiu que se'ns obrissin uns horitzons inèdits i inesperats? Som sinceres, no, no ho esperàvem. Però sí esperàvem que la participació ens aportés matisos, nous sabors, el descobriment d'alguna terra inexplorada i, sobre tot, nous aïres de col·laboració amb l'entitat que es presentava en públic, La Troca, i entre el veïnat i les entitats del barri. Sincerament creiem que es va complir l'expectativa. Començàvem a caminar.

Tothom al llarg de la vida pot i necessita aprendre coses. Sovint cal trencar la vergonya d'explicitar la manca d'un coneixement concret quan la cultura social suposa que l'hauríem de saber. Però ajuda a trencar-la quan les entitats creen un clima obert, dinàmic, amable. Un clima on aconseguim prendre consciència de que to-

tes sabem coses, que totes podem ensenyar. Aquesta convicció íntima de que totes podem ensenyar sovint és anomenada “apoderament” personal. És posar a la pràctica un intercanvi de coneixements operatiu. Potser no domino les matemàtiques, però sóc excel·lent modista; ensenyo català, però cuino fatal; necessito aprendre anglès, però puc arreglar qualsevol aixeta. *Ensenyar a i aprendre de* és són exercicis transitius si es donen les condicions adients. Tots aquests aprenentatges a nivells elementals són competències bàsiques *per a la vida*: els més acadèmics són valorats per la societat, els més pràctics són sovint menystinguts, però tots són competències bàsiques.

Valors, competències bàsiques *per a la vida i la transformació social*, participació, intercanvi de coneixements. No deixen de ser paraules altisonants de declaració de principis. Després, la realitat i les possibilitats són les que són i es fa el què es pot. Ja ho sabem. Però intentem que aquests principis ens continuïn guiant en aquest camí iniciat i ens agradaria que, de tant en tant, ens obliguessin a aturar-nos i preguntar-nos, ¿per on anem?, ¿anem bé?

Ens deixàvem un altre o uns altres eixos programàtics: l'acollida, la mediació i l'orientació formativa. Tot projecte de joves i persones adultes ha de ser acollidor quan s'arriba i mentre ens trobem juntes. Amb tothom, amb les persones participants i amb les persones dinamitzadores. L'acollida, com a eix permanent de l'acció educativa, més d'una vegada significa orientació sobre nous estudis, nous cursos, noves possibilitats que se li poden descobrir a la persona o/i, si cal, dirigir-la als serveis socials. A Barcelona hi ha força punts d'orientació juvenil, però no existeixen o són desconeguts punts d'orientació adulta. Quan acollim o quan fem cursos o tallers espontàniament fem aquesta tasca, però ens agradaria poder-la estructurar i oferir-la estructurada, a La Troca.

Tot projecte implica també una organització. Volem que La Troca sigui pública i gratuïta. Si parlem de competències bàsiques, creiem que cal parlar de gratuïtat. Defensem que qualsevol persona jove o adulta té dret a accedir a una formació en competències bàsiques per a la vida, gratuïta i per tant pública, és a dir, finançada a través dels impostos. Gratuïtat no significa que no puguin existir altres formes d'ingressos econòmics, com les aportacions de persones sòcies, espònsors o col·laboració econòmica de les persones participants en les despeses de material didàctic sempre que puguin. Però cobrir les despeses de personal i funcionament ordinàries ha de ser necessàriament un compromís de les institucions públiques amb el projecte, per donar estabilitat i projectivitat a l'escola i garantir l'accés a la formació de qualsevol persona que ho necessiti.

Tenim experiència de treballar en entitats *subvencionades* públicament. Rebutjàvem aquesta possibilitat perquè significa una inseguretat permanent, una despesa de temps ingent en la cerca i gestió creativa de les subvencions i, finalment, una sub-

missió dels projectes a les prioritats polítiques dels gestors administratius, sense poder participar en la determinació d'aquestes prioritats, només indirectament i genèricament a través del vot quadriennal. Però... hem hagut de començar a través de subvencions. Ho entenem, entenem la situació actual, però confiem que no s'allargui i sigui només el punt de partida: el punt d'arribada de La Troca ha de ser assolir la gestió pública-comunitària.

Uns primers passos eufòrics i vacil·lants

Entre les institucions públiques possibles el nostre projecte s'inclinava per la vinculació municipal. És més propera, pot comprendre més fàcilment les necessitats formatives del territori que canvien amb els canvis socials, pot ser més flexible per adaptar-s'hi. A més esperàvem i esperem que la tendència política de l'Ajuntament de Barcelona entrés en sintonia amb el nostre projecte. Però... De nou, els peròs. Temes com el de la formació de persones adultes, que no tenen presència social destacada, que són força invisibles, que són en el fons desconeguts, la immensa majoria dels càrrecs públics els contemplen des de la mateixa perspectiva que l'imaginari social comú; segueixen una equació sense gaire incògnites a aïllar: formació en competències bàsiques, *ergo* escoles d'adults, *ergo* departaments d'educació o d'ensenyament. Quan afegim competències bàsiques *per a la vida i la transformació social*, introduïm un factor desconegut o incompreensible per a la majoria. ¿Què volen dir exactament?, ¿què es vol fer?, ¿un ateneu, un centre cívic, un casal cultural, una escola d'adults, una escola popular, una universitat popular? Les assessores municipals en educació, en participació o en economia solidària han entès l'interès que té la proposta, la replicabilitat, el potencial revulsiu i l'alternativa que pot aportar a les pràctiques existents, però no són càrrecs escollits, no tenen competències polítiques, són assessors. Els càrrecs públics s'ho miren amb simpatia, amb proximitat, amb cert entusiasme algunes, però tenen la responsabilitat de prioritzar les despeses públiques. I alguns tècnics segueixen considerant només l'equació exposada sense incògnites a aïllar.

El projecte no ha nascut de dalt abaix, en aquest cas s'haurien previst els recursos necessaris. Ha nascut de baix a dalt, majoritàriament de veïnes i veïns del barri. El projecte era encoratjador, ¿però tindria èxit en la pràctica?, ¿respondria a necessitats reals?. Les persones que ho impulsàvem teníem arguments, l'havíem viscut, sabíem de la necessitat i la conveniència, però calia demostrar-ho. Amb aquesta pressió i aquest convenciment, en un espai de la Lleialtat Santsenca on se'ns acull generosament, hem començat a posar en marxa l'escola.

Portem un semestre. Hem implementat formacions molt diverses, com ara eines per a la supervivència domèstica (economia, costura), salut i nutrició, memòria i agilitat mental, informàtica bàsica, tallers per aprendre a utilitzar el mòbil i les xarxes

socials, hem pogut muntar un aula d'informàtica d'ús públic amb donacions d'ordinadors, laboratoris d'expressió artística (música i plàstica), passejades per conèixer el barri i els seus recursos, drets laborals i socials, un grup específic d'empoderament de dones, activitats lúdiques i assemblees i, per descomptat, alfabetització amb persones immigrades i aprenentatge inicial de les nostres llengües, amb molta assistència.

Hem atès prop de 400 persones. Uns tallers han tingut més èxit i d'altres no tant. Però en conjunt, ho hem de dir, estem molt satisfetes per com s'ha desenvolupat aquesta prova pilot. Hem constatat que el mitjà de difusió que té més èxit en les formacions en competències bàsiques és el boca-orella i aquest mitjà demana temps. Per ser una proposta que comença, valorem que la quantitat de gent atesa, la nombrosa participació de persones col·laboradores (vora 40) fonamentalment gent del barri però també de fora, la demanda de la nostra aportació en jornades i en mitjans de comunicació, ha estat tan nombrosa que sovint ens mig desbordava. S'ha creat una expectativa important, per això hem titulat aquest paràgraf com d'uns primers passos eufòrics... però vacil·lants.

Amb espais cedits generosament, però insuficients per poder ampliar l'oferta, amb contractacions insuficients per afrontar aquest volum de feina, amb la bona acollida de la major part de gestors municipals però sense acords concrets, el futur es mostra amb dos components ambivalents, per una banda la seguretat que el projecte obrirà amb nova força al setembre, que continuarà, però per una altra amb la incertesa dels recursos. La nostra proposta és una conveni de gestió comunitària amb el municipi, amb participació de persones i entitats del barri i de representants municipals en la seva gestió, conjuntament amb la comunitat educativa de l'escola. Tot és possible.

Volem ampliar l'oferta amb més formació acadèmica bàsica, com a part de la formació bàsica *per a la vida i la transformació social*, però això requereix més espai, més persones contractades, seguir les normatives establertes que, en aquests moments i amb els mitjans que tenim, o no ens és fàcil o ens és impossible. Però amb el temps es farà, si aconseguim un espai més gran a Can Batlló, si aconseguim ampliar l'equip... Si aconseguim consolidar La Troca.

Unes reflexions prospectives des del coneixement del passat

Les escoles de persones adultes de Catalunya, com a model, neixen a finals del setanta en una època molt convulsa sociopolíticament i molt esperançada per a una majoria de la població. La manca de locals adients n'era una característica que s'ha anat arrossegant al llarg dels anys fins no fa gaire, i encara algun centre de formació de persones adultes és possible que estigui en precari. La Troca en aquest aspecte sembla seguir la tradició.

La majoria van nàixer impulsades pels moviments veïnals que demanaven llars d'infants, escoles infantils, però també escoles de persones adultes, perquè sabien

que la incultura que havia deixat la dictadura no ajudava els veïns i veïnes a trobar el seu espai personal a la societat, ni ajudava el veïnat a aconseguir les seves reivindicacions de serveis públics, ni la gestió pública dels serveis. Escoles de persones adultes i territori eren vies de doble direcció. La implicació del i en el territori en molts casos representava la normalitat quotidiana.

A Catalunya la reivindicació d'escoles públiques de persones adultes, de qualitat i gratuïtes, va ser una reivindicació majoritària per assegurar la seva continuïtat amb contractacions públiques. Alhora es comptava amb les col·laboracions voluntàries, per ampliar els serveis i airejar els cercles tancats on poden caure les organitzacions funcionarials.

La Troca recorda aquests orígens. Té l'avantatge que ja coneix les derives per on han passat els centres oficials de formació de persones adultes. La institucionalització a Ensenyament posa l'accent lògicament en les competències bàsiques acadèmiques, competències que condueixen a titulacions inicials o que obren perspectives a titulacions posteriors. Les competències bàsiques *per a la vida i la transformació social* han anat quedant difuminades.

Coneixem, doncs, els orígens i ens n'identifiquem, però el clima social no és el mateix de fa quaranta anys. La societat ha canviat, les il·lusions s'han esvaït en nombrosos sectors i seguint la tònica hi ha hagut un desencís en moltes institucions formatives, ja que són part de la societat. La Troca contempla les competències bàsiques *per a la vida i la transformació social* com un repte. Tem el cant de les sirenes que fa encallar i enfonsar els vaixells que passen a prop de les costes del temps, però amb la il·lusió dels inicis esperem sortejar els esculls. Hem creat una comissió de seguiment del projecte, on hi ha persones i entitats dels barris de Sants i persones externes, que van verificant des de fora el procés i assessorant La Troca sobre possibles derives. No és fàcil, però ho trobem imprescindible.

Amb aquesta convicció i la determinació de continuar aquest projecte incipient, hem recollit ja el suport de més de 50 entitats i col·lectius de Sants al manifest «La Troca en perill» que es pot llegir a latrocasants.org